

ՏՐԱԿՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԾՐԱԳԻՐ

Հանրապետական Դատարանական և Զեկարանական

ԵՐԵՎԱՆ, ՏԵՐԻ, ԹՎ. 117

ԶԱՄԱՆԱԿ

ՈՒՐԱԿԱՆ 18 ԴԵՍՏԵՄԵՐ 1842

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Կոստանդնուպոլիս, 12 Դեկտեմբեր:

Սիրելի Սեփուհե, իմ սիրտը և զգացումս քեզ հասնում են իմ սիրտից և իմ հոգուց: Երբ որ հասնում է 18 տարեկան էր, անցած կիրակի Տիեզերական քանի մի օրվան մեջ մեռավ: Երբ որ հասնում է 18 տարեկան էր, անցած կիրակի Տիեզերական քանի մի օրվան մեջ մեռավ: Երբ որ հասնում է 18 տարեկան էր, անցած կիրակի Տիեզերական քանի մի օրվան մեջ մեռավ:

Ն. Սեփուհե, իմ սիրտը և զգացումս քեզ հասնում են իմ սիրտից և իմ հոգուց: Երբ որ հասնում է 18 տարեկան էր, անցած կիրակի Տիեզերական քանի մի օրվան մեջ մեռավ: Երբ որ հասնում է 18 տարեկան էր, անցած կիրակի Տիեզերական քանի մի օրվան մեջ մեռավ:

— Դա՛հ չէր պէ՛ս, Բարձրութեան մեծ վեղբեր, եղբայր Տա՛վադարի անանեցաւ Նա՛փի Էֆենդի տիկնոջը, որ մօտեցաւ փարիզ պիտի երթայ Ն. Սեփուհե: Դա՛հ չէր փաշային պաշտօնը վարելու:

— Դա՛հ չէր Էֆենդիին Պէրիին զեսպան անանելը, մօտեցաւ կրմնին ասկէջ:

— Էրեւնէ շոգեւորը որ Տրապիզոնէն մեկնէր էր Պօլիս գալու: Համար հինգ հարիւր ճամբորդներով, որոնք ուշանալիս ալ շատ գէշ կասկածներ տրվաւ, վերջապէս երեկ հասաւ: Ճամբան սատարիկ

ալեկոծութեան մի հանդիպելով, ու բոլոր ածուխը հատնելով, նաւապետը ու մեքենագործը ստիպւեցին իրենց յաջողութեամբ բանեցնել ու շոգեւորը ինքն կայմերով և ուրիշ փայտերով կախանալ տալ: Երբ որ հասնում է 18 տարեկան էր, անցած կիրակի Տիեզերական քանի մի օրվան մեջ մեռավ:

Սեփուհե (Սեփուհեի մէջ կը կարգացաւ):

« Ինչպէս որ մենք ծանուցեցինք առջեւ թիւերուն մէկուն մէջ, (Սեփուհեի կառավարութեանը սեղանաւորներուն ընկերութեան տանիրէք անդամներուն... արտօնութեան տրվաւ մասնաւոր նշան մը կը կրէր իրենց ֆէսին վրայ): Բայց մը աստիճան ետքը աս արտօնութեանը Ն. Սեփուհեի հրամանաւը նոյն ընկերութեանը մէջ եղած բոլոր սեղանաւորներուն ալ տրեւցաւ, անոնց զուգորդութեանը ու եղբայրներուն, ու իրենց գործառնութեանը մէջ գտնուողներուն, ինչպէս ծառաներուն ալ: Կառավարութեան գործքերուն կամ անոր ծառայութեան մէջ եղող հպատակներուն մէջ, շատերը կան որոնք իրենց ֆէսին վրայ միայն սև երկը (Էրիտ) մը ունին, ասիկա ոչ երեւելի նշան մըն է և ոչ պատշաճաւոր: Երբ որ համար Ն. Սեփուհեի նը հրաման ըրաւ բոլոր իր հպատակներուն՝ մահմետականներէն ի զատ որ իրենց ֆէսերը տանին զարդարել տան ոսկեղօծ արծիթէ պղտիկ նշանով մը, իրենց ծախքովը՝ արքայական զարդանքէն, որպէս

զի ամենի մէկ էստաֆ մէկ ձե նշան ունենայ: Սահմանաւոր չեղող հպատակներուն մէջ ամեն մէկը իր արհեստին ու որ էստաֆին որ կը վերաբերէ նէ՛ անոր համեմատ տոմարով միայն տա՛նէ ի: Գրան պաշտօնատարէն ուսկից որ կախում ունի, ու աս տոմարը զրամանոցը տանելով փոխարէն պիտի տրբի իրեն ոսկեղօծ նշանը իր ֆէսին վրայ դնելու: Երկէջ ետքը մահմետական չեղող հպատակները, կրտսերներն որ իրենց ֆէսին վրայ զարդանքէն տրվաւ նշանը դնեն:

Լմուս 4 ին Կոստանդնուպոլիս հասաւ Գահրի Պահրի կառավարութեան շոգեւոր Պէրութէն գալով: Բարձր լուրերը շատ հաճելի են խաղաղութեանը հաստատութեան վրայ է եղել, զիտնալով տիւրքերը որ իրենց կամակորութեանը դէմ՝ կառավարութեանը ազգու միջոցներ պիտի բանեցնէ: Կուր մը պատահէր է ասոնց ու օսմանեան զօրքերուն մէջ, որոնք իրենց գլուխ ունենալով Սեփուհեի Սեփուհե փաշան Լ. Բեյի, Լոմէր փաշան, Պէթ Լ. Տիկնոջ մօտ սատարիկ զարնրէր են անոնց հետ:

Ն. Սեփուհեի Ն. Սեփուհեի Էֆենդիին, Պարսկաստանի լիակատար իշխանութեան ունեցող պաշտօնատար անանեցաւ Բարձրագոյն Գրան կողմանէ, որպէս զի օսմանեան ու պարսից վէճը բոլորովին վերջացնէ: Ն. Սեփուհեի Ն. Սեփուհեի Էֆենդիին մօտ օրերս պիտի մեկնի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Գերապատիւ Տէր Յովսէփ Բախեմեդյան իտալացի քահանային Լոմէսիս ըստած աշխատասիրութեան:

(Հարունակութիւն 1):

Երբ որ գիտութեանց ու արհեստից մշակութեանը նուազեցաւ Հայաստանի մէջ ան ժամանակի դիպածներուն ու պարսից և յունաց հետ ըրած երկան պատերազմներուն պատճառով, բաղմբախտ նորոգող եղաւ ուսմանց հինգերորդ դարուն մէջ, Սահմանաւոր Բաղաւորը, որ իր տէրութեան ամեն բաղքները հասարակաց դպրատուններ հաստատեց տղոց ու չափահասներուն համար, որպէս զի ամեն տեսակ տեղեկութիւնները ստանալու ճամբան ամենուն ալ բաց ըլլայ: Սեփուհեի խելացիները ընտրելով, մէկ քանին Կոստանդնուպոլիս խրկեց, մէկ քանին Երեւան դրիւ, ու մէկ քանին ալ Եթէփ, որ ան դպրատուններուն մէջ եղած գիտութիւնները սորվին, ու ասանկով իր դարը ամենէն եր-

ջանիկը եղաւ, ու կրնանք ըսել հայոց գրականութեան ոսկեղէն դարը:

Էստեւալ դարերուն մէջ ալ ուրիշ շատ թագաւորները Հայաստանի, նմանապէս իշխանները ու պատերազմները, առաջ տարին ու ծաղիկեցոյցին գիտութեանը, որոնց մէջ երեւելի են, չորրորդ դարուն մէջ սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչ պատրիարքը, հինգերորդ դարուն սուրբ Սահակ պատրիարքը, 6 ին մէջ Սահան, ու է ին Համազասպ, երկուքն ալ Սահակեան իշխաններ: 7 ին՝ Ստեփաննոս Սինեաց պատրիարքը, 8 ին՝ Գագիկ իշխան Երծրունի ու Գրիգոր իշխան Պահլավունի, 9 ին՝ Գրիգոր վիսպապէր, 10 ին՝ Սիմեոն Գոշ: Հայոց գրականութեանը պաշտպան եղան նաեւ քանի մը երեւելի իշխանութիւններ, որոնց մէջ Էփեմ յիշատակութեան արժանի են. Սահականոյ՝ Սինեաց Ստեփաննոս պատրիարքին քոյրը. Սարիամ՝ Եշոտ ան թագաւորին աղջիկը, ու Երեւան իշխանութեան Պահլավունեաց:

Ես անգոյ կարգաւ բաժնելու համար գրականութեան պէտքէն մասունքը, որ Հայաստանի մէջ ծաղկեցան, պիտի խօսիմ անոնց վրայ՝ ամեն մէկուն յառաջդիմութիւնները նշանակելով, քանի մը հարկաւոր գիտե-

լիքներ ծանուցանելն ևս որ, հայոց ունեցած դաստիարակութեան միջոցներուն վրայօք:

Յօդուած . Ի :

Դաստիարակութեան միջոցները:

1. Գիրքերուն հնարիւր:

Գրելու սկզբնատարները գիրքն են, որոնց կիրառութեանը կորսնցուցած էին հայերը, անանկ որ հինգերորդ դարուն մէջ հասարակօրէն ասորոց ու յունաց գիրքերը կը օգտագործէին: Բայց որովհետեւ ասորք բաւական չէին արտայայտելու ամեն կերպ ձեւերը արտասանութեան որ հայոց լեզուին բնաւորութեանը կրպակայնէ, անոր համար սուրբ Սեփուհե վարդապետը բաղաձայներուն սովորութեանը բունեցուց ու ձայնաւորները հնարեց. վասն զի կերակայ թէ հայերը՝ հրէից, ասորոց, բաղաձայնացող ու ուրիշ շատ ազգերու պէս բաղաձայններ միայն առանց ձայնաւորի կը օգտագործէին: Սեփուհե կը ըսէ հայոց բոլոր գիրքն ալ Սեփուհե հնարեց. բայց չեմ գիտեր ինչպէս անոնց կարծիքը հաստատել, որն որ ես չեմ ընդունիր մանաւանդ թէ կը ըսեն: Սեփուհե խոսքն անոնց, Վաղար փարպեցին ու Կորիւն պատմիչը որ

առևտուրի դաշնագրութիւն մը ընելու ըլլայնէ վէլ-
ճիօյի հետ: Իրենք պիտի մէկ ըլլան, ու կըցանան
լափ պիտի ջանան ոչնչացնելու համար ան դա-
շինքը:

ՍՊԱՆԵՒՆ

Թագուհին փոխանորդին ու ապստամբներուն
մէջ եղած զանազան կռիւներէն ետքը, Պարչէ-
լինա քաղաքը՝ որուն վրայ 21 նոյեմբերի սկսեցին
ռումբ (գումպարա) նետել: Կէս օրին մօտ անձնա-
տուր եղաւ 817 ռումբ ընդունելէն ետքը, որոնց
մէջ շատ տեղանք բռնկեցան: Բնակիչները տես-
նալով որ դէմ կենալէն օգուտ մը չի պիտի ըլլայ,
զենքերէն վար դրին, ու Լափարգէրօի բանակը
մեծ յաղթանակով Պարչէլինա մտաւ, երբոր երեք
չորս հարիւր զաղ իացի նաւատիրներ կըջանային
այլեայլ տեղանք կրակը մարել: Լափարգէրօն
հրաման մը եղաւ որ պաշարելէ չի գալարին, ու
քաղաքացիներուն պատերէնց որ 24 ժամու մէջ զեն-
քերէն կառավարութեանը յանձնեն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Օ. Պիւռնիս, 18 Վեկտեմբեր:

Հատուցմէ քաղաքի հայոց հիւանդանոցը հին-
ցած ըլլալով, հայազգի բարեպաշտօն անձինքնե-
րուն ջանքովը ու անոնց առատաձեռն արդիւնքովը
քանի մը ամիսէ ՚ի վեր կըշնելի, ու գրեթէ բոլորը
վին նորոգեցաւ, որուն մէջը պզտիկ ու աղոր քա-
ղաքէն եկողներ մըն ալ շնչեցաւ յանուն սուրբ
Վրիգոր Լուսաւորչի. ու ամմէն բան արդէն լը-
մընցած ըլլալով՝ անցած կերակի օրը դերապատիւ
Մատթէոս սրբազան արք եպիսկոպոսը յեղեալ եկե-
ղեցիին օծումը ըրաւ մեծ հանդեսով քահանայից ու
ժողովրդոց. որոնց ջերմեանդութիւնը ու ողորմու-
թեան յօժարակամ տուրքերէն հասարակաց ակըն-
կալութենէն էվելի ըլլալով, գովութեան ու յիշա-
տակութեան արժան կըհամարինք:

Բոգան գիրքով գրել իրենցմէ առաջ եղող հայ հե-
ղեակներուն ու թարգմանիչներուն ամմէն գործքերը:

2. Վարդապետներ:

Հին սովորութիւն ունէին հայերը, իրենց տղաքը
(ինչպէս վերը ըսի) հօնաստան կըխրկէին ուսումսոր-
վելու համար, մանաւանդ Լ. Թէք: Լ. Բանիս վկայու-
թիւն կուտան ոչ միայն հայ պատմագիրները, այլ և յոյ-
ները: Սուրբ Վրիգոր նազնանգացին իր ինքրորդ ճառին
մէջ, սուրբ Բարսեղի մահուանը վրայ գրած, իմաստա-
սիրական վիճաբանութիւն մը կըսի՝ որ նոյն Բարսեղի
մէջ եղեր է՝ դեռ իր աշակերտութեան ժամանակը,
ու քանի մը հայ ուսումնականներու մէջ, որոնք փիլիսո-
փայական պատմութեանը զարգարած էին: Ու Լ. Բան-
իսոս հռչակաւոր յոյն փիլիսոփան Պլատոն, որ իր ժա-
մանակակից փիլիսոփաներուն վարքը գրեց, կըպատմէ
թէ Բոգերէսիոս պերճախօսութեան վարժապետը Լ-
Թէքի որ Ս. Ե. Զայք ծնած էր, այնքան երեւելի էր որ
Հռովմայու մէջ անոր արձան մը կանգնեցին աս վերնա-
գիրով:

Հում Թագուհի աշխարհի
Թագաւորին պերճախօսութեան:

Կաղաքէնք նաեւ, որ Լ. Թէք գտնուող մեծապա-
տիւ հայազգի սեղանաւորները բարեհաճին մեր մը-
տերիմ շնորհակալութիւնը ընդունել, իրենց մար-
դասերական վարմունքին համար ՚ի նպատակ հիւան-
դանոցին:

Իզմիրու հայոց ժողովուրդը անշուշտ կըպարտա-
ւորի երախտագէտ ըլլալ հիւանդանոցին վերակա-
ցու Լ. Թէքեան մահտեսի Լ. Ետիք աղային բազմա-
գիծի աշխատանոցը ու բարեսէր յորդորանոցը.
վան զի ամմէն կերպիւ շնութեանց տեղեկութիւն
ունենալով յօժարամիտ յանձնառու եղաւ աս հիւան-
դանոցին ու եկեղեցիին կառուցմանը. ու կրնանք
հաստատել թէ ինքը բարի պատճառ եղաւ աս
սուրբ շնութեանը. որուն համար բոլոր բարե-
պաշտ հասարակութիւնը խիստ գոհ ու երախտա-
գէտ է:

Միւսեայ Բնկերութեան ազգագուտ նախակը
ալ էվելի ջանքով գործքի դնելու համար քաղաքիս
ուսումնասէրները միաբան հաւանութեամբ որոշե-
ցին, որպէս զի անոր կառավարութիւնը տար խոր
հրդական անգամներու յանձնելի որոնցմէ մէկը
զանձապետ ու մէկը հոգաբարձու ընտրվեցաւ. ու
ամմէն կերպով բարեկարգութեամբ կառավարելու
համար յատուկ կանոններ սահմանվեցան, որն որ
կըվորութեանը հրատարակել բարեսէր հասարակու-
թեանը իմացունելու համար հոյսերնիս հաստատէ
որ, քաղաքիս ազգասէր անձինքը և թէ Կոստան
զնուպօղիս և ուրիշ քաղքները եղած հայազգի հայ-
րենասէր և ուսումնասէր աղաները յօժարամիտ
խնամք պիտի տանին աս մարդասէր ընկերութեանը
օգնական ըլլալ ըստ հնարաւորութեան՝ որուն ազ-
գագուտ պտուղները անշուշտ քիչ ատենի մէջ
պիտի վայելէ մեր բարեսիրտ ազգը:

Միւսեայ Բնկերութեան կանոնները:

1. Հօդուած. Միւսեայ Բնկերութեան նախասկը
ուրիշ բան չէ, բայց միայն հայոց ազգին ուսումնա-
կան ու բարոյական յառաջադիմութեանը օգնել ըստ
կարի. ու որովհետեւ աս գործը միայն զարատուն-

Բոգերէսիոսի վրայ գովեստ մը շնեց սուրբ Վրիգոր
նազնանգացին իր աշակերտը, հետեւալ պանծալի վերտա-
ռութիւնով:

Լ. մի պարծիր շատ Կեկրոպիան քաղաք (Լ. Թէք).

քու աղօտ լոյսը կարիւր չէ քեզ
արեւու դիմացը բերել համարձակ:
Լ. ոչ իսկ մէկը յաղթող վիճաբան
կարող ես գտնել որ ընդդէմ խօսի
Բոգերէսի պերճախօսութեան:

Ս. սեմ իմաստով աշխարհք զարմացուց
նորահար խօսքով ուսում ծաղկեցուց:
Կոր որոտում մը Լ. Թէք լուեցաւ
ու գոռոզամիտ իմաստնոց դասը
իր յաղթութիւնը խոստովանեցաւ:
Հաղթեցան այո՛, բայց չար նախանձով
յաղթեցին զինքը մահուան վրէժով:
Ո՛վ երիտասարդք, չի կա՛յ ալ Լ. Թէք
Լ. Թէք ալ գացէ Կեկրոպայ քաղքէն:

Լ. ուսումնական տղաքը՝ իրենց աւելորդ ժամանակը
պարապ չանցնելով հայերէնի կըթարգմանէին երեւելի
յոյն պատմագիրներուն ընտիր գործքերը, հին ու նոր,

ներու հաստատութեամբ կըլլայ, աս պատճառաւ
նախ խզմիրու Մեսրոպեան վարժարանին բարեկար-
գութիւնները կատարելագործելով՝ հետզհետէ հոգ
պիտի տարվի հայազգի գտնուած ուրիշ ամմէն
քաղքներն ալ զարատուններ հաստատել, ու անոնց
բարեկարգութեանցը ու յառաջադիմութեանցը խը-
նամբ ունենալ վարժապետներ կարգելով հայերէ-
նի, գիտութեանց ու օտար լեզուներու համար:

2. Լ. Բնկերութեան տնօրէնութեան տեղը՝
Իզմիր քաղաքը ըլլալ արժան համարեցաւ, որպէս
թէ ՚ի կեդրոնի. ու անոր կառավարութիւնը յանձ-
նըեցաւ տար խորհրդական անգամներու. որոնցմէ
մէկը զանձապետ ու մէկը հոգաբարձու ընտրվե-
ցաւ. այսինքն՝

Պարոնայք:

Ստեփան Խալիֆայով, զանձապետ:

Յովհաննէս Խոսեֆեան:

Ստեփան Պալաստեան:

Ղուկաս Գրիգորեան:

Յակոբ Լ. Թէքեան:

Մարիոս Փիլիճեան:

Յովհաննէս Նուսրեան:

Յովհաննէս Տիլլայեան:

Ղուկաս Գ. Պալապարեան, հոգաբարձու:

Ռուբէն Լ. Թէքեան փախտեան:

3. Միւսեայ Բնկերութեանը բաժանորդ ստո-
րագրողներուն մէկ բաժնի համար տարեկան վը-
ճարելիքը յիսուն (սմանեան զուռուշէ. որն որ
կանխիկ պիտի հատուցել զանձապետէն տունակ մը
ընդունելով: Տարին կրակի սեպտեմբեր 1էն. աս
ամիսէն ինչեան փետրվարի վերջը ստորագրողնե-
րուն տարին պիտի հաշվելի միշտ սեպտեմբեր 1էն.
ու մարտէն ինչեան օգոստոսի վերջը ստորագրողնե-
րուն ալ, միշտ մարտի 1էն պիտի սեպվի:

4. Օտարազգի հայասէր անձ մըն ալ կրնայ բա-
ժանորդ գրել Միւսեայ Բնկերութեանը, նաեւ ան-
գամ Լ. Թէքի կառավարութեանը, թէ որ արժան
համարելի:

5. Յիշեալ կառավարութեան խորհրդական ան-
գամները, զոնէ շաբաթը անգամ մը կըպարտաւորին

սրբազան ու արտաքին, ու աս կերպով հարստացին ի-
րենց հայրենիքը ամմէն կերպ հմուտութիւններով. անա-
րատ պահելով հայերէն լեզուն մէջ այնքան պատական
զրբեր, որոնց բնագիրները ժամանակին դիպածներէն
կորսուեցան 1). աւանդապահ ըլլին իրենց հայրենիքը,
ինչպէս կըսէ գիտուն հայկաբան գաղղիացի Ս. Իլլիֆորա
արքան, ամմէն տեսակ գրքերու քաջահմուտ մատենա-
գիրներուն 2):

1) Հին ատենները հայերէնի թարգմանած գրքերուն
ցուցակը հրատարակեցին սուրբ Ղալարու. միսթարեան
հայ կրօնաւորները, յամին 1825: Լ. Թէքերուն մէջ՝ ու
որոնց յունարէնը կորսուեցաւ ու հայերէնի թարգման-
ւածները անկորուստ պահեցան, խիստ երեւելիները ա-
սոնք են. Լ. Ետեֆիոսի ժամանակագրութիւնները, Փիլոն,
Սեբերիանոս, որոնց թարգմանութիւնը ըրաւ լատիներէն
լեզուով. 2) Ս. Կրիստի Լ. Թէքեան, վերոյիշեալ միաբա-
նութեան անդամակալը: Կայ նաեւ հայերէն լեզուով սուրբ
Մատթէոսի աւետարանին ու Լապիայ մարգարէու-
թիւններուն բովանդակ մեկնութիւնը, Յովհաննէս ու-
կեբեբանին. ու նաեւ սուրբ գրոց մեկնութիւնը սրբոյն
Լ. Թիւրքի, որոնց բնագիրը կորսուած է: Լ. Ետեֆի սուրբ

